

E-partycypacja – uczestnictwo w epoce ICT

Artykuł opisuje nowoczesną formę uczestnictwa mieszkańców w tworzeniu prawa i dokumentów strategicznych na przykładzie Estonii. Estonia to państwo, które jako jedno z pierwszych w Europie wprowadziło głosowanie internetowe, podpis internetowy czy mobile-ID, czyli cyfrowy dowód osobisty zamieszczony na karcie SIM. To właśnie dzięki innowacjom Estonia w ciągu ostatnich 25 lat stała się „bałtyckim tygrysem”. Warto wyciągać wnioski z sukcesów państwa, które dokonania zarówno w zakresie gospodarki, jak i rozwiązań ICT budzą podziw na całym świecie.

WSTĘP

Zgodnie z raportami Miniwatts Marketing Group w ciągu ostatnich 14 lat liczba użytkowników Internetu na świecie wzrosła ponad 7-krotnie do 3035,7 mln¹. W Ameryce Północnej dostęp do Internetu ma 87,7% populacji. W Europie 70,5%. Postępująca cyfryzacja przynosi wiele udogodnień w codziennym życiu. Internet umożliwia szybszy przepływ informacji, kapitału, dóbr i usług. Za pomocą komputera, tabletu, telefonu komórkowego można uzyskać dostęp do konta bankowego, sklepu, kupić bilet kolejowy, lotniczy czy odbyć rozmowę biznesową. Cyfryzacja zaczyna wkraczać wielkimi krokami również w sektor usług administracyjnych. Możliwość załatwienia potrzebnych spraw przez sieć nie jest już domeną prywatnych przedsiębiorstw, a coraz szerzej przyczynia się do optymalizacji działania administracji rządowej i samorządowej. Wraz z rozwojem Internetu rośnie także świadomość społeczna, która przekłada się

bezpośrednio na kształt i rozwój demokracji. Rozwija się zatem nowe narzędzie w zarządzaniu państwem i samorządem – e-partycypacja.

DEFINICJE: CYFRYZACJA – E-ADMINISTRACJA – E-PARTYCYPACJA

Słowo „cyfryzacja” zostało rozpowszechnione poprzez utworzenie w 2011 roku Ministerstwa Administracji i Cyfryzacji. Jednak wraz z utworzeniem tego departamentu nie zdefiniowano, czym jest, ale podano zadania jakie wynikają z tego sformułowania²:

- 1) Budowa internetowych sieci szerokopasmowych (Narodowy Plan Szerokopasmowy, wspieranie budowy sieci przez samorządy),
- 2) Rozwój e-administracji, czyli umożliwianie załatwiania spraw przez komputer (Program Zintegrowanej Informatyzacji Państwa wyznacza cele, Komitet Rady Ministrów do spraw Cyfryzacji koordynuje prace),

1 <http://www.internetworldstats.com/stats.htm>

2 <https://mac.gov.pl/co-robimy>

■ student gospodarki przestrzennej na Wydziale Oceanografii i Geografii Uniwersytetu Gdańskiego

■ student architektury na Wydziale Architektury Politechniki Gdańskiej

3) Dostosowywanie prawa do zmian cyfrowych i budowa społeczeństwa informacyjnego, czyli takiego, które potrafi wykorzystywać nowoczesne technologie (reforma ochrony prywatności w Europie, wykorzystanie informacji sektora publicznego, wspieranie e-umiejętności, Latarnicy Polski Cyfrowej).

Wobec tego można przyjąć, że za cyfryzację należy uznać zespół procesów komputeryzacji, informatyzacji oraz digitalizacji sektora publicznego.

Jednym z zadań procesu cyfryzacji jest rozwój e-administracji, czyli digitalizacja procedur administracyjnych, w celu optymalizacji kosztów i czasu pracy urzędów i obywateli.

E-partycypacja jest narzędziem e-administracji ułatwiającym obywatelom możliwość uczestniczenia w obowiązujących procedurach tworzenia prawa, dokumentów strategicznych i planistycznych na szczeblu krajowym, regionalnym i lokalnym.

CASE STUDY: ESTONIA

Estonia to jedna z najmłodszych demokracji w Europie. Niepodległość uzyskała po rozpadzie Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich w 1991 roku. Dzięki szybkiej dekomunizacji życia publicznego,

liberalizacji gospodarki oraz postawienia na sektor innowacji Estonia stała się „bałtyckim tygrysem”. Produkt Miejski Brutto Tallina od 1993 do 2007 roku powiększył się ponad dwukrotnie³. W ciągu ostatnich 20 lat rozwinęła się również jako nowoczesne państwo z przyjaznym prawem i administracją publiczną. Dzięki utrzymaniu transparentności i elastyczności procedur administracyjnych, a także dzięki ustawicznemu uczeniu się aparatu państwa Estonia posiada stabilność budżetową, polityczną i ekonomiczną⁴. W najnowszym raporcie przyjaznych gospodarek „Doing business” Estonia zajmuje 17. miejsce i plasuje się tuż za Kanadą⁵.

Estonia jest również stawiana za wzór stosowania nowoczesnych form partycypacji społecznej. 16 listopada 2011 roku w Poznaniu odbyła się pre-konferencja pt. „Innowacje dla e-uczestnictwa” zorganizowana przez Polską Agencję Rozwoju Przedsiębiorczości oraz szwedzką agencję innowacji „Vinnova”. W trakcie wystąpień Estonia była wielokrotnie chwalona przez przedstawicieli dojrzałych demokracji skandynawskich. W swoim wystąpieniu Margrét Björnsdóttir, adiunkt na Uniwersytecie Islandzkim w Reykjavíku, dyrektor Instytutu Administracji Publicznej w Islandii, porównywała islandzki model partycypacji elektronicznej do estońskiego i stwierdziła, że Bałtycki Tygrys powinien być stawiany za wzór na skalę światową.

W Estonii 87% populacji w wieku 14-72 ma dostęp do Internetu, a w populacji poniżej 35 roku życia tylko 2 osoby na 100 nie są użytkownikami Sieci. Estoński rząd zdecydował, że zainwestuje w administrację elektroniczną, aby zapobiegać korupcji i uznać dostęp do Internetu za jedno z fundamentalnych praw obywatela. Prędko wprowadzono możliwość elektronicznego podpisu, a rocznie państwo przeznaczają 2% budżetu na rozwój ICT.

³ Mentor & Student Research Lab, w trakcie publikacji.

⁴ Citizen centric e-participation, Praxis, 2013, s. 17-29.

⁵ <http://www.doingbusiness.org/rankings>

Na szczeblu krajowym w 2001 roku wdrożono pierwszy program uczestnictwa elektronicznego – TOM (*Today I Decide*). TOM to portal internetowy, który jako narzędzie partycypacji daje obywatelom możliwość proponowania, dyskusowania i głosowania nad nowymi propozycjami legislacyjnymi, po których decydenci są zobowiązani do uzasadnionej odpowiedzi i wdrożenia przegłosowanych inicjatyw. TOM odniósł znikomy sukces. Ponad 7 tysięcy zarejestrowanych uczestników zaproponowało i przedyskutowało 1187 nowych inicjatyw. Projekt „Today I Decide” wspomógł ideę partycypacji społecznej, umożliwiając Estończykom realizację nowych pomysłów z otwartą dyskusją publiczną o krajowym zasięgu przy zagwarantowanej odpowiedzi z poziomu decyzyjnego. Zgodnie z kategoryzacją prowadzoną przez OECD platforma TOM idealnie pasuje do modelu używania technologii informacyjnych i komunikacyjnych (ICT) do promowania aktywnego uczestnictwa obywateli. Platforma TOM opierała się na zasadach partnerstwa pomiędzy rządem a obywatelami. Poruszano tematy polityki transportowej, podatków, narodu estońskiego, polityki rodzinnej, młodzieżowej, alkoholowej czy ochrony środowiska⁶. Był to pionierski projekt na skalę Europy, jednak pomimo wizjonerskiej idei nie zyskał większej uwagi. Jako wady tego projektu Glencross wylicza:

- stosunkowo niską liczbę użytkowników,
- dominacja kilku najbardziej aktywnych uczestników użytkowników,
- brak odpowiedniego zaangażowania w dyskusję ze strony administracji rządowej,
- rozczarowanie autorów pomysłów brakiem komentarzy ze strony użytkowników.

W ciągu 7 lat tylko 1% pomysłów zostało wdrożonych do estońskiego systemu prawnego. Porównu-

jąc to z polską obywatelską inicjatywą ustawodawczą i tak jest to wynik imponujący. W ciągu ostatnich 7 lat polski rząd odrzucał obywatelskie projekty ustaw w pierwszym czytaniu, nawet gdy zebrano pod inicjatywą 2 miliony podpisów⁷.

W 2005 roku Estonia jako pierwszy kraj w Europie zaczął wdrażać możliwość głosowania przez Internet. Estończycy po raz pierwszy mogli zagłosować on-line w wyborach samorządowych. Obecnie mogą w ten sposób głosować w wyborach lokalnych, krajowych i do Parlamentu Europejskiego. Głosowanie jest bardzo proste. Wystarczy mieć swój dowód osobisty lub Mobile-ID, czyli elektroniczny dowód osobisty w telefonie komórkowym. Należy zalogować się i zagłosować. Oddany głos jest anonimowy (dane osobowe zostają odseparowane od danych o głosowaniu) i cały czas widoczny dla głosującego⁸. W wyborach parlamentarnych w 2011 roku z metody e-voting skorzystało aż 63,5% uprawnionych do głosowania⁹. Jest to narzędzie, które nie tylko ułatwia uczestnictwo w wyborach, ale także przyspiesza i zwiększa transparentność procesu liczenia głosów, zwiększa zaufanie społeczne i obniża koszty obsługi komisji wyborczych.

W 2007 roku wyciągnięto wnioski z platformy TOM i powołano witrynę osale.ee (osale – est. część, element), która uzupełniła braki poprzednika. Wydzielono trzy podstawowe funkcje¹⁰:

1) Deliberacja – obywatele i grupy interesów mogą uruchamiać inicjatywy dla nowych propozycji legislacyjnych, idei i krytyki wobec rządu i zgłaszać w formie petycji. Każdy wniosek podlega głosowaniu i komentowaniu przez innych użytkowników. Następnie, wniosek jest przekazywany do właściwego ministerstwa, które jest zobowiązane do udzielenia oficjalnych wyjaśnień, jakie

działania zostały podjęte, a jakie nie wraz uzasadnieniem.

- 2) Partycypacja – obywatele mogą uczestniczyć w debatach publicznych i mogą publicznie wyrazić swoją opinię na temat projektów ustaw zgłaszanych przez agencje rządowe. Wszystkie agencje rządowe zostały poinstruowane, jak publikować projekty dokumentów strategicznych, planów rozwoju, ustaw na stronie poświęconej konsultacjom społecznym. Składanie wniosków jest dobrowolne i nie jest regulowane przez procedury administracyjne.
- 3) Informacja – agencje rządowe publikują na temat nadchodzących decyzji politycznych i związanymi z nimi konsultacjach społecznych. Istnieje również wyszukiwarka aktów prawnych na etapie przygotowania (monitoring obywatelski przebiega zatem od fazy propozycji do przyjęcia w parlamencie).

W ciągu tylko pierwszych dwóch lat odbyto ponad 70 konsultacji społecznych zainicjowanych przez wszystkie 11 ministerstw w estońskim rządzie. Raporty europejskie określają uczestnictwo za pośrednictwem Osale za dość istotne. Ponad 5 tysięcy odwiedzin na konsultację. 2500 zarejestrowanych użytkowników reprezentujących nie tylko pojedynczych obywateli, ale także organizacje pozarządowe i biznesowe. Użytkownicy i strony zainteresowane konsultacjami bardzo pozytywnie oceniają tę inicjatywę jako przedstawiającą możliwość dialogu między sektorem publicznym i prywatnym. Wzrosła przejrzystość stanowienia prawa, procesu decyzyjnego. Osale pozwoliło zaangażować nie tylko zawsze zainteresowane strony, takie jak think-tank'i, zrzeszenia pracodawców czy związki zawodowe, ale także zwykłych mieszkańców.

Doświadczenie zdobyte w tworzeniu platform TOM i Osale zostało wykorzystane do stworzenia międzynarodowego produktu TID+ (*Today I Decide plus*). TID+ to darmowe oprogramowanie, które może zostać użyte przez każdą instytucję. Projekt został sfinansowany ze środków Unii Europejskiej i rozwinięty w partnerstwie dwóch ośrodków badawczych – estoński e-Governance Academy (powołane



⁶ Glencross A., 2012, *E-participation in the Legislative Process: Procedural and Technological Lessons from Estonia*, European University Institute, San Domenico, s. 7.

⁷ <http://www.rp.pl/artypul/17,1121236-Projekty-do-kasacji.html>

⁸ <https://estoniaevoting.org/>

⁹ <http://www.vvk.ee/voting-methods-in-estonia/engindex/statistics>

¹⁰ <https://joinup.ec.europa.eu/community/epractice/case/awards-osale-estonian-e-participation-tool>

już w grudniu 2002 roku) i włoski European University Institute. Projekt jest dostępny pod adresem: <http://tidplus.net>.

W 2010 roku uruchomiono kolejny projekt pod nazwą VOLIS – system wspierania procedur na poziomie lokalnym. Jest to oprogramowanie dla członków rad gmin i pracowników urzędów, za pomocą którego można śledzić, co się dzieje na sesjach – harmonogramy, wyniki głosowań i protokoły automatycznie zamieszczane w Internecie. VOLIS został stworzony w celu¹¹:

- przyspieszenia, ułatwienia i zmniejszenia kosztów procesu decyzyjnego w samorządach za pomocą użycia oprogramowania informatycznego,
- wsparcia procesu e-partycypacji na poziomie lokalnym.

Główne cechy tego systemu informacyjnego:

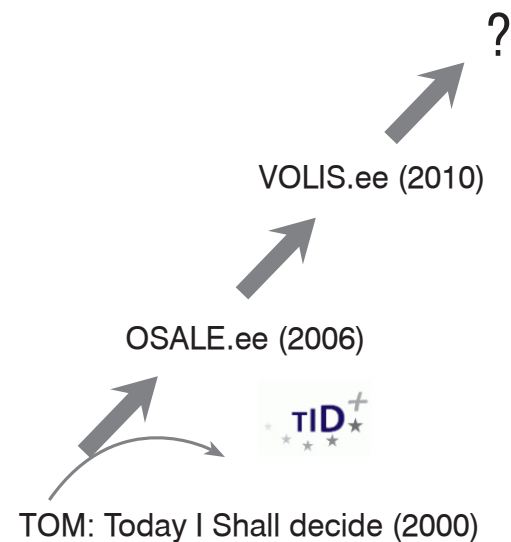
- Zarządzanie i przetwarzanie dokumentów bez użycia papieru,
- Zwiększenie możliwości uczestnictwa w spotkaniach rady, w tym e-uczestnictwo,
- E-voting przez dowód osobisty,
- Automatyczne pisanie protokołów sesji rad gmin,
- Dostęp do transmisji na żywo oraz nagrań archiwalnych z posiedzeń władz lokalnych,
- Demokracja uczestnicząca – możliwość elektronicznego przygotowania dokumentów i poddania pod dyskusję publiczną i e-głosowanie w kluczowych sprawach dotyczących samorządu, np. budżetu rocznego.

Łatwo zauważyć, że Volis jest próbą wdrażania Osale na poziomie lokalnym. Z racji decentralizacji władzy i autonomii samorządów, estońskie agencje rządowe starają się – z sukcesami – edukować lokalnych decydentów odnośnie użycia nowych technologii w zarządzaniu jednostkami samorządu terytorialnego bez odgórnego narzucania zadań własnych gmin, jak to się dzieje w przypadku polskiego ustawodawstwa.

Na wspomnianej już konferencji „Innowacje dla e-uczestnictwa” swoje jednym z prelegentów był pierwszy rektor i współzałożyciel Akademii e-Governance w Tallinie. Wcześniej był posłem do parlamentu Estonii i członkiem Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy. Pracował także jako doradca ds. polityki zagranicznej prezydenta Estonii. Ivar Tallo jest wykładowcą polityki społecznej i administracji publicznej na Uniwersytecie w Tartu. Był autorem podstawowych zasad polityki informacyjnej Estonii (1997), kodeksu postępowania dla urzędników służby cywilnej (1998) oraz współautorem Public Information Act (2000). Był sprawozdawcą ustawy o podpisie cyfrowym w Estonii (2000) i sprawozdawcą do Konwencji o cyberprzestępczości Rady Europy (2001). Był również doradcą ds. e-Governance wielu państw Azji Mniejszej i Centralnej¹².

Warto przytoczyć dwa slajdy z jego prezentacji. Pierwszy z nich przedstawia ewolucję estońskich oprogramowań e-partycypacyjnych. Estonia traktuje budowę nowoczesnych narzędzi partycypacyjnych jako proces ciągłego uczenia się i dostosowywania do wymogów współczesnej demokracji. Wyciąga wnioski ze swoich błędów, dzięki czemu szybko wychodzi z sytuacji problemowych. W latach 2008, 2009, 2010 i 2013 Tallin był wybierany do 21 najinteligentniejszych (Smart City) miast świata, w każdym z tych lat został on również wybrany do finałowej 7¹³.

W 2008 roku Tallin i zarazem cała estońska gospodarka Jednak zbudował fundamenty wzrostu opartego na ICT, który pomaga bardzo szybko odbudować gospodarkę tego miasta i już w ciągu 6 lat Tallin odrobił straty wynikające poniesione w kryzysie i kontynuuje dynamiczny wzrost. Kapituła konkursu zaznacza, że powrót do wzrostu był możliwy dzięki poniesionym przez estoński rząd wydatkom na e-administrację i projektem partycypacyjnym pobudzają-



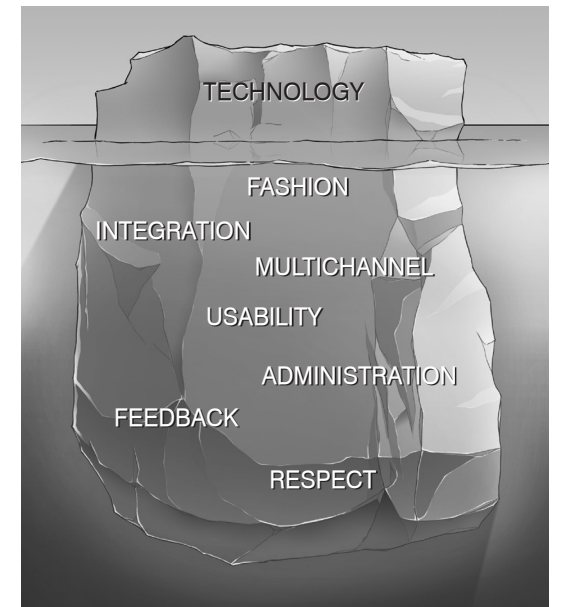
Ryc. 1. na podstawie: Ewolucja e-uczestnictwa w Estonii.

Źródło: I. Tallo, *E-Participation: Real life Projects, materiały konferencyjne Pre-Conference to the 6th European Ministerial eGovernment Conference Innovation for eParticipation*, 2011, Poznań

cym aktywność obywatelską. Stolica rozwija dostępność do Internetu, organizuje programy szkoleniowe dla „odłączonych” od Internetu. Jest również realizowany projekt partnerstwa publiczno-prywatnego EstWin, w ramach którego do 2015 roku w całej Estonii zostanie zbudowana sieć Internetu szerokopasmowego o prędkości 100Mbps.

Ivar Tallo zwrócił także uwagę na to, że e-partycypacji nie można postrzegać jedynie przez pryzmat technologii obrazując ją jako wierzchołek góry lodowej (Ryc. 2). Estońska praktyka wdrażania rozwiązań e-partycypacyjnych uczy, że na takie projekty należy patrzeć systemowo. Do sukcesu są potrzebne:

- Obustronny **szacunek** pomiędzy obywatelami a decydentami
- Stałe **wsparcie** ze strony decydentów,
- Narzędzie powinno być **użyteczne**,
- Wsparte przez wyszkoloną i przyjazną **administrację**.



Ryc. 2. na podstawie: EE-partycypacja to nie tylko technologia.

Źródło: Ivar Tallo, *E-Participation: Real life Projects, materiały konferencyjne, Pre-Conference to the 6th European Ministerial eGovernment Conference Innovation for eParticipation*, 2011, Poznań.

- **Integracja** użyteczności, atrakcyjności, łatwości dostępu i rozwiązań technologicznych,
- **Wielokanałowość** partycypacji,
- **Moda** – narzędzia partycypacji powinny iść z duchem czasu, aby utrzymać dialog społeczny.

PRZYKŁAD TARTU (EST)

Władze miasta Tartu, pracując nad nowym planem zagospodarowania centrum wzięły za podstawy dwie kwestie: gdzie budować, oraz gdzie nie budować. Bazując na ewaluacjach poprzednich procesów planowania przygotowano strategię rozwoju dla centrum (I etap). Poniższy tekst przedstawia etap dyskusji publicznej wokół tego etapu.

Dyskusja została zainicjowana przez lokalną gazetę Tartu Postimees. Początek dyskusji dała publikacja wizji przygotowanej przez biuro architekta miejskiego, która zawierała plany, wizualizacje, szkice, animacje itp. Wizja dotyczyła rozwoju nabrzeży rzeki Emajõgi. Po publikacji materiałów, rozpoczęła się

¹¹ <https://www.volis.ee/>

¹² http://www.kti.ue.poznan.pl/preconference-eGov2011pl/data/ivar_tallo.html

¹³ <http://www.intelligentcommunity.org/index.php?src=news&refno=773&category=Community&prid=773>

dyskusja na łamach gazety oraz z udziałem innych mediów. Tartu Postimees twierdzi, że większość artykułów dotyczących tego tematu była publikowana na ich zamówienie. Jednak tematem zajęły się także radio i telewizja.

Głównym celem tej dyskusji było przekonanie obywateli (mieszkańców), że rozwój miasta rzeczywiście ma znaczenie. Dyskusja zatem kierowana była praktycznie do wszystkich mieszkańców, a także architektów, planistów, decydentów i oficjeli, co skutkowało faktycznym zaangażowaniem w procesy decyzyjne.

Lekcją wyniesioną z tego procesu z pewnością jest istotna rola mediów w kreowaniu dyskursu. Media docierają praktycznie do wszystkich mieszkańców, stąd też są najlepszym środkiem komunikacji i polem do dyskusji. Kluczem do udanej dyskusji są także materiały graficzne w postaci animacji, wizualizacji itp., gdyż mocno ułatwiają wyobrażenie sobie inwestycji ludziom z ograniczoną wyobraźnią, oraz wprowadzają wspólną płaszczyznę dyskusji (wszyscy wiedzą, o czym dyskutują)¹⁴.

Kolejnym przykładem potwierdzającym skuteczność portali społecznościowych oraz roli mass mediów w komunikacji społecznej był przetarg na organizację transportu autobusowego w Tartu. Przetarg poprzedzony był licznymi ankietami oraz dyskusją we wspomnianej wcześniej gazecie Tartu Postimees w marcu 2003. Celem było osiągnięcie jak największej liczby odpowiedzi i wskazówek dotyczących nowej organizacji transportu. Te z kolei posłużyły jako wskazówki i wytyczne do organizacji przetargu.

Jako media społecznościowe władzom posłużyły Twitter oraz Facebook. W gazecie Tartu Postimees pojawiały się wizualizacje i graficzne propozycje wyglądu autobusów itp. W projekcie udało się utrzymać transparentność procesu przygotowania przetargu oraz włączyć wszystkich interesantów i partnerów w ten proces, a dane pozyskane z portali społeczno-

ściowych udało się wykorzystać zgodnie z wcześniejszymi założeniami.

PODSUMOWANIE I REKOMENDACJE

Warto powtórzyć, że postępująca cyfryzacja różnego rodzaju usług zaczyna wkraczać wielkimi krokami również w sektor usług administracyjnych. Możliwość załatwienia potrzebnych spraw nie jest już domeną prywatnych przedsiębiorstw, a coraz szerzej przyczynia się do optymalizacji działania administracji miejskiej. Jednak jest to tylko jedna z wielu dodatkowych i na pierwszy rzut oka niedostrzegalnych zalet. Wraz z rozwojem Internetu rośnie także świadomość społeczna, która przekłada się bezpośrednio na kształt i rozwój demokracji.

Jednak problemem pozostają nadal dwie kwestie: nie wszystkie ekipy rządzące miastami doceniają możliwości, jakie daje tzw. „e-administracja” i nie korzystają z ich potencjału (nie chcą, bądź nie wiedzą), a z drugiej zaś strony nie wszyscy mieszkańcy darzą równym zaufaniem swoje władze i nie zawsze chętnie z tych usług korzystają. Świadomość społeczna wynikająca z szerokiego dostępu do informacji przekłada się na brak zaufania do niektórych decyzji podejmowanych przez władze miejskie. Z drugiej jednak strony zdarza się, że obok braku zaufania, mieszkańcy nie czują, że ich decyzje mogą mieć realny wpływ na rzeczywistość, sądząc, że jest to jedynie gra władz „pod publiczność” i sztuczne ocieplanie swojego wizerunku. Niektóre źródła podają jako przyczynę tego zjawiska kryzys gospodarczy, który dotknął Europę w ostatnich latach. Mówił o tym Gerry Stoker.

Jako rdzeń rozwoju e-administracji władze miejskie traktują szeroko rozumianą partycypację społeczną. Unia Europejska przeznacza spore fundusze na cyfrowy rozwój państw członkowskich, a dalej na rozwój usług e-administracyjnych, a zwłaszcza narzędzi służących włączaniu społeczeństwa w procesy decyzyjne w miastach.

ABSTRACT

During the last fourteen years amount of the Internet users increased more than 7 times – to 3035,7 million people in 2014. In North America around 87,7% of the population have access to the Internet, whereas in Europe it reaches nearly 70,5%. The Estonian government decided that being connected is one of the most important human rights nowadays. In consequence Estonia spent 2-7% of their budget developing broadband Internet connections and e-administration tools, as well as for effective social dialogue improvement.

During the last fourteen years the Estonian government completed three e-participation projects, developed useful electronic tools for improving citizens' access to public life and invited self-government to adapt e-participation systems in local environment.

Example: Today I Shall Decide (2000-2006) – first pioneer electronic participation project in Europe. Government agencies have run a website, where citizens could propose, discuss and vote for their propositions of new

legislation. In seven years time, people submitted 1187 new proposals, 1% of which was entered into force. Though TID was innovative it had some issues like declining interests and disappointing involvement of the officials.

Estonia has also run Osale.ee (from 2007) – heir of the TID project. A perfect website with 3 key features: deliberation, participation and information. With this project they increased the engagement of the officials and users are taken more serious – and Volis – project where government assists local governments in improvement of e-participation systems.

In March 2000 Estonian parliament gave e-signature the same legal weight as traditional one. Since 2005 every Estonian citizen has the possibility to vote via Internet from every place in the world.

Estonia is an example of modern governing in post-socialist world. Polish public agencies should learn from them and create effective e-governance to become a friendly and modern state.

Państwem, które się na tym tle zdecydowanie wybijają jest właśnie Estonia, która w pewnym okresie przeznaczyła aż 7% swojego budżetu na rozwój usług elektronicznej administracji. System EXELOR zapewni kompleksową obsługę nie tyle mieszkańców miast, co wszystkich obywateli Estonii, a ostatnio możliwe jest także uzyskanie tzw. „e-obywatelstwa” (e-citizenship).

Estonia jest przykładem państwa, które pragnąc dialogu pomiędzy instytucjami publicznymi a mieszkańcami, chce korzystać z najnowocześniejszych zdobyczy techniki telekomunikacyjnych, stawiając na takie cechy jak przyjazność, użyteczność czy integracyjność. Dzieje się to zarówno na poziomie lokalnym, jak i krajowym. Estończycy stawiają na maksymalną digitalizację usług administracyjnych, co przekłada się w pewien sposób na transparentność

działań władz, rozwój demokracji, świadomość społeczeństwa i, koniec końców, przyjazność i łatwość obsługi obywateli.

Na podstawie przedstawionego przykładu autorzy wypracowali rekomendacji dla polskiej e-administracji:

1. Wprowadzenie E-votingu – jako sposób na zwiększenie transparentności liczenia głosów oraz zwiększenia zaangażowania obywateli Polski w wybór władz każdego szczebla.
2. Ułatwienie obywatelskiej inicjatywy ustawodawczej – możliwość zbierania podpisów internetowych w formie petycji. Budowa platformy opartej na systemie estońskiego Osale.
3. E-debaty publiczne – organizacja partycypacji społecznej w planowaniu przestrzennym za pomocą Internetu.

¹⁴ <http://eparticipation.eu/2012/10/engaging-citizen-to-the-general-planning-of-the-city-centre/>